

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**L. Coelii Lactantii Firmiani, diuinarum institutionum,
aduersus gentes, de falsa religione liber primus**

Lactantius, Lucius Caecilius Firmianus

[Köln], [1518]

VD16 ZV 9338

De sacrificijs, & mysterijs eorum. Cap. XXI.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71332](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71332)

DE FALSA RELI.

est. Quid de ijs dicam, qui colunt talia: nisi ipsos potissimum lapides, ac stipites esse.

De sacrificijs, & mysterijs eorum. Cap. XXI.

Diximus de Dijs ipsis, qui coluntur, nunc de sacris, ac mysterijs eorum pauca dicenda sunt. Apud Cypri salaminem humanam hostiã Ioui Theucus imolauit, Idcꝫ sacrificium posteris tradidit, quod est nuper Hadriano imperante sublatum. Erat lex apud Tauros i humanã, & ferã gentẽ, uti Dianæ hospites imolarẽt, & id sacrificiũ multis tꝑibus celebratũ est. Galili Esu atqꝫ Teutatẽ humano cruore placabãt. Nec latini qdẽ huius imanitatis exptes fuerũt. siqđẽ latialis Iupitẽ etiam nũc sanguine colit humano. Quid ab his boni precat, qbus sic sacrificãt? Aut qđ tales Di hoibus p̄stare p̄nt qꝫum pœnis propiciant? Sed de barbaris nõ est adeo mirandũ, quorũ religio cũ moribus congruit. Nri uero, q sp̄mã sũetudinis, & humanitatis glĩam sibi uendicarũt, nonne sacrilegis his sacris imaniores repiunt? Hi em̄ potius scelerati sunt habẽdi, q, cum sint liberaliũ disciplinarũ studijs expoliti, ab humanitate desciscũt, q̄ qui rudes, & imperiti ad mala facinora bonorũ ignoratone labunt. Apparet tñ antiquũ esse hunc imolatorũ hoim̄ ritum, siqđẽ Saturnus in Latio eodẽ genere sacrificij cultus est, non qđẽ ut homo ad aram immolareẽt, sed ut in Tyberim de ponte miluio mittereẽt. Quod ex rñso quodã factitatum Varro author est. cuius responsi ultimus uersus est talis. *καὶ κεφαλὰς κρονίῳ καὶ τῷ πατρὶ πέμπετε φῶτα.* Id est, Et capita Saturno, & patri mittite lumina, seu hominem.

Quod quia uidetur ambiguum, & fax illi, & homo iacti solet. Verum id genus sacrificij ab Hercule, cum ex Hispania rediret, dicitur esse sublatum, ritu tamen permanente, ut pro ueris hominibus imagines iacerentur, ex scirpo, ut Ouidius in fastis docet.

Donec in hæc uenit Tirynthius arua quotannis,

Tristia leucadio sacra peracta modo.

Illum stramineos in aquam misisse quirites,

Herculis exemplo corpora falsa iace.

Hæc sacra uestales uirgines faciunt, ut ait Idem.

Tum quoque priscorum uirgo simulachra uirorum.

Mittere roboreo scirpea ponte solet.

Nam de infantibus, qui eidem Saturno imolabantur propter odium Iouis, quid dicam non inuenio. Tam Barbaros, tam immanes fuisse homines, ut paricidium suum, id est tetrum, atque execrabile humano generi facinus, sacrificium uocarent. Cum teneras atque innocentes animas, quæ maxime est ætas parentibus dulcior, sine ullo respectu pietatis, extinguerent, immanitatemque omnium bestiarum, quæ tamen fetus suos amant, feritate superarent. O dementiam insanabilem, quid illis isti Dei amplius facere possent, si essent iratissimi, quæ faciunt propicij: cum suos cultores paricidijs inquinant, orbitibus mactant, humanis sensibus spoliant. Quid potest esse his hominibus sancti. Aut quod in prophanis locis facient, quod inter aras deorum summa scelera committunt. Pescenius festus in libris historiarum per satyram refert, Carthaginenses Saturno humanas hostias solitos imolare, & cum uicti essent ab Agathocle rege:

DE FALSA RELI.

Siculatorū, iratū sibi Deum putauisse. Itaq̃ ut diligentius
piaculū soluerent, ducentos nobilium filios immolasse,
Tantum religio potuit suadere malorum,
Quæ peperit saepe scelerosa, atq̃ impia facta.
Cui ergo dementissimi hoīes illo sacrificio consulebant:
cū tantā partem ciuitatis occiderent, quantam fortasse ne
Agathocles qdē uictor occiderat. Ab isto genere sacrorū
nō minoris insanīæ iudicāda sunt publica illa sacra, q̃rum
alia sunt matris Deum, in q̃bus hoīes suis ipsi uirilibus li-
tant. Amputato em̃ sexu nō uiros se, nec foemias faciūt.
Alia uirtutis, quā eandē Bellonam uocant. in quibus ipsi
sacerdotes nō alieno, sed suo cruore sacrificāt. Sectis nan-
q̃ humeris, & utraq̃ manu districtos gladios exertos cur-
runt, & efferuntur, & insaniūt. Optime igit̃ Quītilianus
fanatico bello, istud inquit si Deus cogit, iratus est, etiam
ne hæc sacra sunt. Nonne satius est pecudū more uiuere,
q̃ Deos tam ipios, tam profanos, tā sanguinarios colere?
Sed unde isti errores, & hæc tanta flagitia manauerunt,
suo loco differemus, interim uideamus cætera, quæ carēt
scelere, ne studio insectandi uideamur eligere peiora. Isi-
dis ægyptia sacra sunt quatenus filium paruulum uel per-
diderit, uel inuenerit. Nam primo sacerdotes eius degla-
brato corpore sua pectora tundunt, lamentantur, sicut ip-
sa, cum perdidit, fecerat. Deinde puer producitur
quasi inuentus, & in lætitiā luctus ille mutat̃. Ideo Luca-
nus, Nunquāq̃ satis quæsitus Osiris. Semper em̃
perdunt, & semper inueniunt. Refert̃ ergo in sacris ima-
go rei, q̃ uera gesta est, quæ p̃fecto, si quid sapimus, de /

clarat mortalem mulierē fuisse, ac pene orbam, nisi unicum
 reperisset, quod illum ipsum poetam minime fugit, apud quem
 Pompeius adolescens, morte patris audita, hæc loquitur,
 Evoluam busto iam numen gentibus Isisim,
 Et tectum ligno spargam per vulgus Osirim.
 Hic est Osiris, quem Serapin & Serapidem vulgus appel-
 lat. Solent enim mortuis consecratis nomina immutari, credo ne-
 quis putet eos homines fuisse. Nam & Romulus post mortem
 Quirinus dictus est, & Leda Nemesis, & Circe Marica,
 & Ino, postquam se precipitavit, Leucothea, materque Matuta.
 Et Melicertes filius eius Palemon, atque Portunus. Sacra
 vero Cereris Eleusinæ non sunt his dissimilia. Nam sicut ibi
 Osiris puer planctu matris ingritur, ita hic ad incestum pa-
 trui matrimonium rapta Proserpina, quam quæ facibus ex Æne-
 uertere accensis quæsisse in Sicilia Ceres dicitur, idcirco
 sacra eius ardentium tedarum iactatione celebrant. Apud Lampsacum
 Priapo lætabilis uictima est asellus. Cuius sacrificij
 ratio in fastis hæc redditur. Cum Diis omnes ad festum matris magnæ
 convenissent, epulisque satiati noctem lusibus ducerent, quævis-
 se humi Vestam, somnumque cepisse, ibi Priapum somno eius,
 ac pudicitiam insidiatum, sed illam intempestivo clamore aselli,
 quo Silenus uehebat, excitatam, libidinem uero insidiatoris
 esse detectam. Hac de causa Lampfacenos asellum Priapo quasi
 in ultionem mactare consueuisse. Apud Romanos uero eundem
 Vestalibus sacris in honorem pudicitiam conseruata panibus
 coronari. Quid turpius? Quid flagitiosius? quasi Vestam be-
 neficio asini uirgo est. At poeta fabulam finxit. Nunc ergo il-
 lud est uerius, quod referunt isti, qui *φαιλάμεινα* conscripserunt.

DE FALSA RELI.

cum de duabus Cancris stellis loquuntur, quas græci ^{οἰστροί} uocant, a fellos fuisse, qui liberum patrē trāsuerint, cū annē transire non possēt, q̄rū alteri hoc præmiū dederit, ut humana uoce loq̄retur. Itaq̄ inter eum, Priapūq̄ dicitū esse certamē de membri obscœni magnitudīe. Priapum uictū, & iratum interemisse uictorē. Hoc uero multo magis ineptum est, sed poetis licet quicq̄d uelint. Non excusio tam deforme mysterium, nec Priapum denudo, ne quid appareat risu dignū. Finxerunt hæc sane poetæ, sed necesse est alicuius maioris turpitudinis tegēdæ grā ficta sint. Quæ sint ergo q̄ramus. At ea profectio manifesta ē. Nā sicut Lunæ Taurus maclat, q̄a similiter habet cornua, & Placat equo Persis radijs Hyperiona cinctum,

Ne detur celeri uictima tarda Deo,

Ita in hoc, quia magnitudo membri uirilīis enormis ē, nō potuit ei monstro aptior uictima reperiri, q̄ quæ ipsum, cui maclatur, possēt imitari. Apud Lindum quod est oppidum Rhodi, Herculis sacra sunt, q̄rum a cæteris longe diuersus est ritus. Siquidē nō ^{εὐφημία} (ut græci appellāt) sed maledictis, & execratione celebrant, eaq̄ p̄ uiolatis habent, si quando inter solennes ritus uel imprudenti alicui exciderit bonum uerbum. Cuius rei hæc ratio reddit, si tñ ulla esse in rebus uanissimis potest. Hercules, cū eo delatus esset, famemq̄ pateretur, aratorem quendā aspexit operantem, ab eoq̄ petere cœpit, ut sibi unum bouem uenderet. Eniūtero ille negauit fieri posse, quia spes sua omnis colendæ terræ, duobus illis iumētis niteretur. Hercules solita uiolentiā usus, quia unum accipere non

potuit, utriusque sustulit, at ille infelix, cum boues suos ma-
 ctari uideret, iniuriam suam maledictis ultus est, quod homini
 eleganti, & urbano gratissimum fuit. Nam dum comitibus
 suis epulas apparat, dumque alienos boues deuorat, illum
 sibi amarissime conuiciantem cum risu, & cachinnis audie-
 bat. Sed postquam Herculi diuinos honores ob admirationem
 uirtutis deferri placuit, a ciuibus ei ara posita est, quam de
 facto βόυζυγον .i. bouis iugum nominauit. Ad quam duo
 iuncti boues immolarentur, sicut illi quos abstulerat ara
 tori, eumque ipsum sibi constituit sacerdotem, ac precepit
 ut ipsidem maledictis semper in celebrandis sacrificiis ute-
 retur, quod negaret se unquam epulatum esse iucundius. Hæc iam
 non sacra sunt, sed sacrilegia, in quibus id factum dicitur,
 quod in alijs si fiat, seuerissime uindictatur. Ipsius autem Cre-
 tici Iouis sacra quid aliud, quam quomodo sit aut subtractus
 patri, aut nutritus ostendunt? Capella enim Amalthæ
 nymphæ, quæ uberibus suis aluit infantem, de qua Germa-
 nicus Cæsar in arateo carmine sic ait, Illa putatur
 Nutrix esse Iouis, si uere Iupiter infans
 Vbera cretæ multum fidissima capræ,
 Sydere quæ claro gratum testatur alumnum.
 Huius capellæ corio usum esse pro scuto Iouem contra Tita-
 nas dimicantem Musæus author est. Vnde a poetis ἀγιοχορ
 nominatur. Ita quicquid est gestum in abscondendo puero, id ipsum
 per imaginem geritur in sacris, sed & matris eius mysterium
 idem continet, quod Ouidius exponit in fastis.

Ardua iandudum resonat tinnitibus Idæ,
 Tutus ut infanti uagiat ore puer.

H

DE FALSA RELI.

Pars clypeos sudibus, galeas pars tundit inanes.

Hoc Curetes habent, hoc Corybantes opus.

Res latuit, prisciꝝ manent imitantia facti

Aera deæ, comites raucacꝝ terga mouent.

Cymbala pro galeis, pro scutis tympana pulsant,

Tibia dat phrygios, ut dedit ante, modos.

Hanc totam opinionē quasi a poetis fictam Salustius respuit, uoluitqꝫ ingeniose int̄pretari. Cur altores Iouis dicantur Curetes fuisse, & sic ait, qꝫ principes intelligendi diuina fuerūt, uetustatē ut cætera in maius cōponentē altores Iouis celebrauisse, quantū errauerit hō eruditus, iā res ipsa declarat. Si enim princeps est Iupiter & deorum, & religionum, si ante illum dñi nulli colebantur uulgo, qꝫ nondum nati fuerant, qꝫ coluntur, apparet Curetes ex diuerso principes fuisse diuina non intelligendi, p̄ qꝫ error omnis inductus est, & Dei ueri memoria sublata. Ex ip̄is itaqꝫ mysterijs, & cerimonijs itelligere debuerūt, hoībus se mortuis supplicare. Non igit̄ exigo ut aliqꝫ poetarum fictionibus credat, qui hos mentiri putat, Pontificū ipsorum scripta cōsideret, & qꝫquid est literarū ad sacra pertinentiū reuoluat, plura fortasse qꝫ nos afferimus, inueniet, in qꝫbus itelligat, inania, inepta, cōmentitia esse oīa, qꝫ profanctis habentur. Si qꝫ aut̄ p̄cepta sapiētia deposuerit errorē, p̄fecto ridebit ineptias hominū, pene dementium, illos dico, qui uel inhonesto saltatu tripudiant, uel qui nudi, uncti, coronati, p̄sonati, aut luto oblit̄i currunt. Quid de scutis iam uetustate putridis dicam? quæ cum portāt, Deos ipsos se gestare humeris suis arbitrātur. Nam Fu

rius Bibaculus inter p̄cipua pietatis exēpla numerat, qui
 cū prator esset, tñ lictoribus p̄euntibus ancyle portauit,
 cum haberet magistratus beneficio muneris uacationē.
 Nō ergo ille Furius, sed plane furiosus fuit, q̄ praturam
 hoc ministerio se putauit ornare. Merito igit̄, cum hæc a
 uiris nō imperitis, ac rudibus fiant, Lucretius exclamat,
 O stultas hominum mentes, o pectora cæca,
 Quamlibet in tenebris uitæ, quantiscq̄ periclis
 Dægit̄ hoc æui, quodcūq̄ est. Quis hæc ludibria nō de
 rideat, q̄ habeat aliqd̄ sanitatis? cum uideat homines uelut
 mente captos ea serio facere, quæ si quis faciat, in lusu ni
 mis lasciuus, & ineptus esse uideatur.

¶ Quis author prædictarū uanitatū in Italia apud Roma
 nos fuerit, & q̄s apud alias gentes. Cap. XXII.

A rum uanitatū apud Romanos author, &
 constitutor Sabinus ille rex, q̄ maxime aios
 hoīm rudes, atq̄ ip̄itos nouis sup̄stitionibus
 ip̄licauit, q̄d ut faceret aliq̄ cū authoritate, si
 mulauit cū dea Egeria nocturnos se hr̄e congressus, Erat
 q̄dam spelū ca popaca ī nemore Aricino, unde riuus p̄ni
 fonte manabat, huc remotis arbitris, se īferre cōsueuerat,
 ut mētiri posset monitu Deæ cōiugis ea sacra populo se
 tradere, q̄ acceptissima D̄ijs eēt. uidelicet astutiā Mino
 is uoluit imitari, q̄ se ī antrū Iouis recōdebat, & ibi diu mo
 ratus, leges tāq̄ sibi a Ioue tra ditas afferebat, ut hoīes ad
 parendū nō modo ip̄io, sed etiā religione cōstringeret. nec
 difficile sane fuit psuadere pastorib⁹. Idē pontifices flami
 nes, salios, augures creauit, Deos per familias descripsit.

H ij